

Reactie op 'Wat is de filosofie van de psychiatrie?'

Na lezing van het proefschrift van G.H. Labooy (2000) en zijn artikel hierover in dit tijdschrift (Labooy 2001) was het voor mij duidelijk dat zijn werk alle aandacht verdient.

Vooraf bepaalde combinaties van op het eerste gezicht weinig met elkaar gemeenschappelijke denkrichtingen verhogen de originaliteit van zijn werk. Zo ontleedt hij de begrippen 'vrijheid' en 'dispositie' niet alleen vanuit de Angelsaksische taalanalytische filosofie, maar inspireert hij zich tevens op Duns Scotus, middeleeuws theoloog en wijsgeer, die terecht bekendstond als *doctor subtilis*, de scherpzinnige (Decorte 1992). Twee ideeën van deze denker heeft Labooy in zijn werk geïntegreerd. De eerste idee is die van de *synchrone contingentie*. In de taal van de logica uitgedrukt: 'dat s op t_1 het geval is, dan impliceert de contingentie van s dat $\neg s$ mogelijk is op t_1 '. De weg om een eng deterministisch denken te doorbreken, is hiermee aangegeven. De tweede idee is die van de *haecceitas*. Dit kan vertaald worden door 'hier-en-nu-heid' of 'deze-heid' of 'dit-heid'. Dit Scotiaanse 'principium individuationis' legt de basis om individualiteit te denken. Deze twee middeleeuwse begrippen hebben zeker nog hun volle actualiteitswaarde. Het eerste ligt ten grondslag aan de hoofdbekommernis van Labooy om te pleiten voor een open, niet-deterministisch dispositiebegrip.¹ Het tweede lijkt mijns inziens de (niet meer weg te denken) ontologische onderbouw om in de huidige psychiatrische research én kliniek het individu opnieuw primair als subject te valideren.

Een tweede verrassende combinatie is die waar hij de ontologische 'ruimte' van God verbindt met de concepten van vrijheid en determinisme zoals de biologische psychiatrie ons die aanreikt. De Ondenkbare denkbaar? Zelfs meer ... de weg die Labooy hier filosofisch openlegt, is die van een open empirische houding tegenover het

transcendentale. Dit op zijn beurt schept de mogelijkheid tot ontmoeting met Hem. In feite is dit vanzelfsprekend. De invloed van psychosociale factoren op de expressie van het genetische materiaal wordt meer en meer erkend (Gabbard 2000). Nu is door het betoog van Labooy ook de ontologische basis gelegd om een gelijk(w)aardige interactie (transcendentale werking op het biologische terrein) te veronderstellen.

In elk geval vertaalt Labooy het probleem ook naar het empirische werkveld: ' (...) de mens doet zichzelf geweld aan door de beknotting van zijn aangeboren transcendentale verlangen.' (Labooy 2001, p. 449). Zo komen we op het terrein van de psychopathologie, waar vrijheid en dispositie juist sterk in het geding zijn. In het proefschrift wordt een aanzet gegeven om de filosofische bevindingen naar dit werkveld te vertalen. Het zijn interessante preliminaire inzichten, die verdere uitwerking vragen. Een originele verbinding zou die zijn met de antropopsychiatrie. Deze expliciteert en systematiseert psychopathologie en vrijheid door een herdenking van de psychiatrie vanuit de psychoanalyse (Schotte 1999; Van Coillie 2000). Iedere mens maakt zijn (on)bewuste keuze voor pathologie, beroep, partner. Immers, juist op deze levensterreinen krijgen de algemeen menselijke problemen gestalte en worden vrijheid en dispositie begrippen van vlees en bloed.

Uit deze enkele overwegingen mag blijken welke belangrijke bijdrage Labooy door zijn proefschrift heeft geleverd. Een Engelse en Franse vertaling zou dit nog meer kunnen honoreren.

M. CALMEYN, psychiater-psychoanalyticus, werkzaam in het PCDr. Guislain, Gent, en in privé-praktijk te Loppem.
E-mail: marc.calmeyn@fracarita.org

NOOT

1. Deze idee van openheid is niet vanzelfsprekend in de klinische realiteit, zoals blijkt uit een anekdote door Peter Fonagy (2001) aangehaald. Op een drukke dag melden zich drie nieuwe patiënten aan met een gelijkaardige boodschap. De eerste patiënt denkt dat hij van zijn moeder een tendens om naar het negatieve te kijken over-

geërfd heeft. De tweede persoon geeft te kennen dat hij denkt aan een chemische instabiliteit door zijn genen veroorzaakt. De derde beweert dat men hem verteld heeft dat hij slechte genen heeft waardoor hij mensen aanvalt. Fonagy doorziet de impliciete boodschap: 'Vraag me niet naar wat mijn problemen veroorzaakt. Peil niet naar mijn herinneringen, gedachten of gevoelens. Het antwoord ligt in mijn genen.' Pregnant besluit Fonagy: 'There was no room for human mystery!' (p. 428).

LITERATUUR

- Coillie, F. van (2000). Interview met Jacques Schotte. *Tijdschrift voor Psychoanalyse*, 6, 214-231.
- Decorte, J. (1992). *Waarheid als weg. Beknopte geschiedenis van de middeleeuwse wijsbegeerte*. Kapellen: DNB/Pelckmans. Kampen: Kok Agora.
- Fonagy, P. (2001). The human genome and the representational world: The role of early mother-infant interaction in creating an interpersonal interpretative mechanism. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 65, 427-448.
- Gabbard, G.O. (2000). A neurobiologically informed perspective on psychotherapy. *British Journal of Psychiatry*, 177, 117-122.
- Labooy, G.H. (2000). *Vrijheid en dispositie. Een wijsgerig-theologische begripsanalyse met het oog op de biologische psychiatrie*. Zoetermeer: Boekencentrum.
- Labooy, G.H. (2001). Wat is de filosofie van de psychiatrie? *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 43, 443-451.
- Schotte, J. (1999). L'anthropopsychiatrie, réponse nouvelle à la question du statut scientifique de la psychiatrie? (1re partie) *L'Information Psychiatrique*, 75, n°6, 591-595.

Reactie op 'Saccadeparadigma's en cognitie: een overzicht'

Met belangstelling lezen we het overzichtsartikel van Broerse e.a. (2001) over cognitieve saccadeparadigma's.

De laatste jaren zijn we druk bezig om de saccadeparadigma's aan te zuiveren. In het bijzonder heb ik daarom moeite met het visueel-geleide saccadeparadigma zoals voorgesteld door Broerse e.a. Visueel-geleide saccades kunnen immers op verschillende manieren ontstaan. We onderscheiden hierbij hoofdzakelijk reflexieve/

automatische ten opzichte van gewilde saccades. Bovendien hebben we gevonden dat zogenaamde reflexieve/automatische saccades onder bewuste controle kunnen worden gebracht (Claeys e.a. 1999), zodat ook deze indeling wellicht beter verlaten wordt. Wij opteren daarom vooralsnog om het paradigma descriptief te benoemen naargelang de saccade exogeen (veelal reflexief) dan wel endogeen (gewild) uitgelokt wordt. Deze indeling is niet alleen wetenschappelijk nauwkeuriger, doch ze steunt ook op onderscheiden saccadenetwerken. Zoals aangeduid in figuur 1A verwijst de opstelling van Broerse e.a. naar een exogene/reflexieve saccade die voornamelijk pariëtaal afhankelijk is. Endogene visueel geleide saccades worden echter vooral frontaal gestuurd (Crevits 1995).

Recent zijn er ook meer argumenten om de spiegeltransformatie voor de antisaccade niet frontaal, maar wel pariëtaal te lokaliseren (Zhang & Barash 2000). Broerse e.a. verwijzen hierbij wel naar Funahashi e.a. (1993), doch deze auteurs bestudeerden uitgestelde antisaccades waarbij de (frontale) werkgeheugencomponent belangrijk meespeelde.

Er zijn nog maar weinig onderzoeken gedaan naar de corticale controle van de dynamische en metrische aspecten van saccades. Om trage antisaccades toe te schrijven aan een defect in de frontale oogvelden (Broerse e.a. 2001, p. 241) moet daarom duidelijk kunnen worden aangetoond dat de andere types saccades met een normale snelheid verlopen. Anders moet men de oorzaak veeleer in de hersenstam zoeken (final pathway).

Broerse e.a. verwijzen bij het paradigma van de voorspelbare saccades naar Parkinsonpatiënten. Bij Parkinsonpatiënten zijn er echter belangrijke aanwijzingen dat de oorsprong van het gestoord saccadisch gedrag niet zozeer in de basale ganglia zelf moet worden gesitueerd, doch eerder frontaal (Crevits & De Ridder 1997). Bovendien wordt deze stoornis niet gecorrigeerd door dopamine (Crevits e.a. 2000).

Met deze kritische opmerkingen wil ik geen

afbreuk doen aan de inspanning van Broerse e.a. om een goed leesbaar overzichtsartikel te brengen dat zich beperkt tot de corticale connecties. Ik wil echter onderstrepen dat men voor cognitief saccadeonderzoek naar zuivere paradigma's moet streven met grondige kennis van de neurofysiologische basismechanismen. Als dit niet zo is, zal men de verwarrende literatuur die er nu al bestaat over cognitief oogbewegingsonderzoek, bijvoorbeeld bij schizofrenie (Crevits 1994), alleen nog meer gaan belasten.

Terzijde, alle lof voor de openheid van de redactieraad die een neurowetenschappelijk artikel (zoals van Broerse) opneemt in een nummer waarvan het redactioneel de bescherming van de psychotherapie bepleit.

L. CREVITS, professor neurologie en hoofd van het Gents

Saccadelab, Universitair Ziekenhuis te Gent

LITERATUUR

- Broerse, A., Crawford, T.J., & den Boer, J.A. (2001). Saccade-paradigma's en cognitie: een overzicht. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 43, 233-243.
- Claeys, K., Crevits, L., Stuyven, E., e.a. (1999). Parallel visual and memory processes. *Documenta Ophthalmologica*, 95, 349-358.
- Crevits, L. (1994). De relatie tussen roken en schizofrenie. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 36, 531-532.
- Crevits, L. (1995). Neuropsychology of eye movements. *Electroencephalography and Clinical Neurophysiology*, 95, 108-110.
- Crevits, L., & de Ridder, K. (1997). Disturbed striatoprefrontal mediated visual behaviour in moderate to severe parkinsonian patients. *Journal of Neurology, Neurosurgery & Psychiatry*, 63, 296-299.
- Crevits, L., Versijpt, J., Hanse, M., e.a. (2000). Antisaccadic effects of a dopamine agonist as add-on therapy in advanced Parkinson's patients. *Neuropsychobiology*, 42, 202-206.
- Funahashi, S., Chafee, M.V., & Goldman-Rakic, P.S. (1993). Prefrontal neuronal activity in rhesus monkeys performing a delayed anti-saccade task. *Nature*, 365, 753-756.
- Zhang, M., & Barash, S. (2000). Neuronal switching of sensorimotor transformations for antisaccades. *Nature*, 408, 971-975.